

J. J. N.

OM

MÖJELIGHETEN,
SÅTTET och NYTTAN
AT
UTAN ÅNGAR
SKÖTA LANDTBRUKET.
FÖR R A D E L E N.

MED VEDEBÖRLIGT SAMTYCKE,

UNDER

*Oeconomie PROFESSORENS och LEDAMOTENS af Kongl. VASA Orden;
Kongl. Vetensk. Acad. och Vet. Societ. i Upsala, samt Kongl. Sv.
Patriot. Sällskapet,*

HERR DOCT. PEHR KALMS
INSEENDE,

AF

SALOMON KREANDER,
Philos. Candid. och Ekestubb. Stipend.
ÖSTERBOTNINGE.

i ÅBO ACADEM. Öfre Läro-Sal den 16 Junii f. m. 1775.

*Is thine allone the seed that strews the plain?
The birds of Heav'n shall vindicate their grain.
Thine the full harvest of the golden year?
Part pays, and justly, the deserving steer.*

A. POPE Essay on man Epist. III. v. 36 - - 40.

Å B O, Tryckt hos Johan Christopher Frenckell.

Kongl. Maj:ts

Högstbetrodde MAN och RÅD,

Cancellie PRESIDENT,

Kongl. Academ. i Åbo CANCELLER,

RIDDARE och COMMENDEUR

AF KONGL. MAJ:TS ORDEN,

Högvälborne,

HERR GREFVE

ULRIC SCHEFFER,

Så ock

HÖGVÅLBORNE,

HÖGVÖRDIGSTE,

VÅLBORNE,

HÖGÅDLE,

HÖGVÖRDIGE och VIDTBERÖMDE HERRAR,

Samtelige Herrar DISPONENTER

Af det EKESTUBBISKA Testamentet,

NÅDIGE HERRE! MINE HERRAR!

Så ädelmodigt det var, at afl. Lieutenanten Ekestubbe upoffrade sin ägendom til Vetenskapernas tjänst, och gjorde deras idkare til sine arfvingar: så stort var det ock, at Han feck öfverlämna sina stipendier och sina Stipendiaries i Eder Excellences och samtelige Herrar Disponenternas nådiga och rättvisa vård. Han visste, at et så mågtigt skydd och en så lysande upfigt skulle lika så kraftigt upelda lårgirige ynglingars flit och åhåga, som det undfångne understödet lindrar det bekymmer, hvarmed Lyckans karghet plågar quäfva deras svillen. Mer än et år är förslutit, sedan Eder Excellence och samtelige Herrar Disponenterne nåd-gunstigast behagade lämna mig del vi bägge dessa förmåner. Närvarande ringa arbete värdes Eder Excellence och samtelige Herrar Disponenterne nu nåd-gunstigast anse, både såsom et vedermåle af de lifliga känslor af tacksamhet, med hvilka jag emottagit det understöd, hvarmed Eder Excellence och samtelige Herrar Disponenterne mig bevårdigat, och tillika såsom en förstling af de kunskaper jag sökt förvärfa mig i den Lårdomsgren, vid hvilken den mig nåd-gunstigast tildelte upmuntran är fästad. Med djupaste vördnad har jag den nåden at framhärda

EDER EXCELLENCES,

och

Samtelige Herrar DISPONENTERNES

Alldraödmjukaste tjänare.

SAL. KREANDER.

Kongl. Maj:ts Tro-Tjänare och BIBLIOTHECARIÉ
vid Kongl. Academ. i Åbo,
Högådle och Vidtberömdé,

Herr Mag. HENRIC GABRIEL PORTHAN.

Kongl. Maj:ts Tro-Tjänare och SECRETERARE
vid samma Kongl. Academie,
Välådle och Vidtberömdé,

Herr Mag. MATTHIAS CALONIUS.

KYRKOHERDEN i Pyhäjoki Sokn,
Välårevördige och Höglärde,

Herr Mag. JOHAN WESTZYNTHIUS.

RECTOREN vid Triv. Schol. i Wafa,
Välårevördige och Höglärde,

Herr Mag. CHRISTIAN CAVANDER.

Inför Eder mine Herrar, utber jag mig, at såsom et ringa vördnadsoffer få nerlägga närvarande afhandling. Den tilbör Eder, ty den är en följd af den utmärkta ynnest och synnerliga ömbet, hvarmed J vårdat mit snille och min lycka. Men förlåten, mine Herrar, at en lärjunge af så stora Mästare frambär et så ringa lärospån. Föreställen Eder en svag telning af en afbuggen stam, hvilken, blottskäld för luftens och vådrens våldsambeter varit lämnad til sit eget öde, men af några Vålgörande Händer blifvit up-tagen, skött och skyddad: at samma telning straxt ej kan öppna en behagelig blomma, och än mindre bära en smakelig frugt, det, mine Herrar, gör min ursåkt. Med all vördnad frambärdar jag at vara

MINE HERRAR

Eder

Ödmjukaste tjänare.

SAL. KREANDER.

§. 1.

Oeconomien har haft lika óden med de andra Vetenskaper-
na. Lika odlad och ansedd med dem, i de äldre tider-
na, blef Hon áfven tillika med dem, af Barbariets mörker ófver-
hóljd. Sedermera, då Hon ándteligen upstigit ifrån sin förra glóm-
ska och förnedring, och, vid början af detta seeulum, fatt sig vid
de andra Vetenskapernas sida, har Hon åter både i ljust och
ledt delat deras óden. Ómsom firad och föraktad, odlad och
vanháfdad, har Hon dock jaltid haft några förnuftiga idkare, som
med all áhoga sökt uplysa, rikta och regelbinda Vetenskapen,
men ánn flera, hvilka tvártom förmörkat, förnedrat och grum-
lat henne med förslags-meningar, gifsningar, falska rön och
slutsatser. Bland desse senare igenkänner man lätteligen en *Tull*
och *Ellis* hos Engelmán, en *Duhamel* hos Fransoser, en *Kretschmar*
och *Neuman* hos Tyskar (a) Det kan vál ej nekas, at ju desse
med flere Oeconomiske förslagsmakare ansenligen utvidgat Ve-
tenskapens gränser, och otroligen gagnat henne, åtminsto-
ne i så måtto, at deras hypotelser gifvit anledning til hvarje-
banda ämnens nogare skårskodande på alla sidor: men så är det
A áfve

(a) *Jfr.* LandtRådet MÜNCHHAUSENS förträffelige *Hausvater* Företalet til 1:0 Stycket
2 delen, sid, XIX och XX.

äfven bevifligt, at de hvarken upfokt, utstakat eller följt några vifsa och allmänna hufvudgrunder, på hvilka Oeconomien, såsom en vetenskap, bör stöja sig. De hafva endast arbetat på at förbättra några af des mindre delar, utan at hafva förmått med uplysta ögon och på en gång öfverse det hela och des sammanhang. Man har putlat grenarna, och klippt täpparna, men vanvårdat och förglömt själva stammen och roten. Följden af allt detta är, at Vetenskapens system ännu är vacklande, så länge vi icke fått fatt uppå vifsa och ofvikeliga hufvudgrunder, (b) hvilka man kunde åberopa såsom axiomer. Såsom sådane upgifvas väl flere, men mit ändamål är blott at skårskåda et enda. I alla våra Hushålls-skrifter åberopas såsom et från alla undantag frikändt axiome: *Äng är åkers moder* (c) I anledning här af har man i alla uträkningar först fäst sit ögnamärke uppå ängen, och byggt all sin Oeconomie uppå Hö; (d) Men under så ifrig åhoga och tilgifvenhet för Ängskötseln, framställer dock det Kongl. Svenska Patriotiska Sällskapet til Allmänheten en fråga: *om Ängskötsel är nödig i Sverige? eller om icke fördelagtigare vore at föda Boskapen med säd?* Et så uplyst Sällskap ville låta det Allmänna eftersinna, om icke den grund, hvarpå man fotat Hushållningen är för mycket lös och slipprig, at bära en bygnad, som skal kunna förhjelpas til sin rätta höjd.

Då nu både min smak och skyldighet sagt mig, at jag borde utgifva någon afhandling i Oeconomien, har min hog fallit uppå detta ämne. Jag har tyckt mig finna, at det af Kongl. Svenska Patriotiska Sällskapet til pröfning upgifne Landbruks-systemet

(b) Genom Kongl. Svenska Patriotiska Sällskapets Handlingar hafva dock, i synnerhet den Allmänna Oeconomiens hufvudgrunder mycket blifvit uplysta. Herr Ingenieuren MODEER har ock utgifvit en tänkvärdig afhandling om de samma.

(c) *Tomt är åkrens moder* heter det i 6 Cap. B. B. L. L. Däraf har man förmodeligen gjordt den Oeconomiska Canon: äng är åkers moder, hvilken alldrig directe är sann; ty det är ej ängen, utan Boskapen, som underhåller åkren.

(d) Vår stora Oeconom Herr Öfverste Lieutenanten BOJS börjar sin Landthushållare, sid. 1. at jag gör begynnelsen med ängen, lär ingen förundra sig öfver, som hafver någorlunda begrepp om Landtbruk. Ängen är grunden til alt hvad en försigtig Hushållare gör sig förslag uppå. Och Herr Lagman KÖNIG säger i sin Lärdoms-öfning sid. 61 4 tom. *Et Landtbruk utom äng är en kropp utan själ.*

(e) Frågan utfattes 1771 at besvaras til 1774 års flut, se Dir. Salvii lärda Tidning för år 1771 N:o 19,

fystemet innehåller et af de enklaste och dårjåmte kraftigaste fått at uphjelpa både åkerbruket och Boskapsskötsel; at det bidrager at simplifiera vår konstigt borttrasflade både Allmänna och Enskildta Oeconomie, och at det tjånar til at både båt anvånda och föröka vår lilla folkmångd, m. m. Men hade jag dårjåmte straxt i början kunnat inse, huru vidstråkt och magtpåliggande detta åmne år, så skulle jag ingalunda varit vågsam nog at företaga mig det samma. Hvar och en finner, och jag sjelf aldramåst, at den framstålde frågans besvarande i hela sin omkrets, fordrar så vidstråkt infigter i Rikets hela både Allmänna och Enskildta Oeconomie, samt så djupa tanke- och uträknings-gåfvor, at de möjeligen ej kunnat samlas eller ågas af mig. At fullkomligen reda ut et så vidstråkt, tvetydigt och benigt åmne, kan ej blifva andras ån fullmogne Oeconomers lott. Dem tikommer ock den lyckan, at tålla in för et Kongl. Svenskt Patriotiskt Sällskap, hvilket med gifmilda och tacksamma hån timer betalar en hedrande skatt åt det Snille, som visar sig hafva styrka och mod nog, at omfatta hela detta åmne, och uplösa alla des knutar. För mig, som skrifer i annan och långt mindre affigt, kan vara nog af, om jag blott kan gifva en ungefårlig grundritning af detta åmne, så vida det kan låmpas uppå min fosterbygd Finland. En fullkomlig afhandling har Allmånheten at förvånta genom nåmnde Sällkaps berømmelige åtgård, då det blir för mig en fågnad at råttas och uplyfas i de delar, i hvilka jag ej kunnat undvika at mistaga mig och fara villse.

§. 2.

Kongl. Patriotiska Sällskapets fråga och med den samma mit åmne innefattar 6 andra småre frågor, hvilkas utredande gör fva ret på sjelfva hufvudfrågan. 1:o Bör undersökas om all slags Boskap lika så vål trifves af såd och halm som af hå? och om så år 2:o Huru en sådan Boskaps skötsel bör anställas 3:o Huru mycket såd skulle upgå at sålunda stilla et visst antal kreatur? 4:o Huru mycket hå samma antal kreatur nu dåremot, vanligen förtår? 5:o Huru mycket såd vore at förvånta af sam-

ma jord, som nu frambringar et visst quantum hö? och ändteli-
gen 6:o hvad nyttan och följderna vore af en sådan Boskapskött-
sel, både i den Allmänna och Enskildta Hushållningen? För at på-
liteligen kunna besvara alla dessa frågor, har jag trågit rådfrågat
få många både lefvande och döda Oeconomers förfarenhet, som
jag kunnat; (a) och ehuru de alla varit med mig i hufvudsaken
oenfe, så måste jag dock bekänna, at deras uplysningar äro de
samma, som handledt mig på den villsamma våg jag mig
företagit.

§. 3.

Då jag nu genast ville gå til det utstakade ämnets utredan-
de, nödgas jag förut stadna vid en billig fråga, som Läsaren tor-
de vilja hafva besvarad, innan han låter sig förmås at täncka på
sjelfva hufvudsakens möjlighet. Han frågar: *Männ någon försökt
at föda Boskapskapen med säd? eller manne detta blott är et projekt af
någon theoretisk Oekonom?* Jag svarar först, at det icke allenast
är försökt, utan ock varit i bruk, redan i hela 40 secler, hos et
det lyckligaste Folkflög i verlden, som därjämte framför andva är
det kunnigaste och förnuftigaste i Hushålls-vetenskapen; jag me-
nar *Chinesaren*. Ingen af alla de många Rese-Beskrifvare (e) utre-
der

(a) Ibland de förre bör jag med all tackfämhets nämna vår store Landthushallare Herr
Professoren JOH. KRAFTMAN, hvilken uti bref behogat meddelå mig hvarjehanda an-
märkningår i de ämnen, i hvilka jag mig hos honom rådfrågat; och i synnerhet
den af sine insigter i flere Vetenskaper så väl kände Herr Kyrkoherden E. LENC-
QUIST i Orivesi, hvilken i närvarande ämne meddelat mig et skrifteligt och grun-
deligt yttrande. Herr Kyrkoherden INDRENII godhet får jag bättre fram omnämna.

(b) Det är högst förunderligt, at i ingen annan rese-beskrifning, än uti *Voyages d'un
Philosophe* som här nedanföre citeras, något nämnes, huruvida i China finnes nå-
gra ångår eller ej. *Du Halde* som i 4 stora tomer i 4:to samlat alla möjliga un-
derrättelser om China, nämner ei et enda ord härom, mer än Tom. I sid. 86.
hvarest han talar om et stort felt af åkrar, och säger at på et helt öguamätt ej sags
några ångår. Ja, uti hela *Histoire generale des Voyages*, hvaräst resebeskrif-
ningarna om China intaga 7 Tomer, nämligen ifrån den 18 til och med den 24
nämnes ej eller något om Chinesarens ångår, antingen sådana hos dem finnas el-
leer ej. Det förefaller en Läsare nog fremmande, at ej en enda af så berömda
och talrika Resebeskrifvare som *Nieuhof, Montanus, Navarette, Le Comte, Gemelli,
du Halde*, anmärkt en omständighet, hvari det land, som de genomrest och be-
skrifvit är skildt ifrån alla andra Länder. Det är sant, at då de berättå, det hvar jord-
tärfva i China är uptagen til åker, man däråf lätteligen kan sluta, at der ej nå-
re finnes några ångår; men hade det ej förtjent sin egen anmärkning?

der detta bättre, än en Anonym hviken såsom *Philosoph* och *Oeconom* berättar sig kringrest både *Asien*, *Africa* och *America*. (c) Hans tankar anföre vi här så mycket hållre, som at han uti *Chinesarenas* exempel både lämnar oss plan til det system, som vi i det efterföljande vilje bevisa vara det enklaste och fördelagtigaste, och hans reflexioner åfventorde vara de samma, som gifvit någon stor och tänkande *Oeconom* hos oss anledning til den anförda frågans framställande. Han säger, at *China* inom sin vidd, hvilken han utfatter til 360,000 franska kvadrat mil, innefluter en folkhop, som af somliga räknas bestiga sig til 200 millioner, och således långt högre än hela *Europas* folkmängd. (d) *Philosophen* anslag en så talrik folkhop med förundran, och började nästan tro at *Chinesaren* uptåkt någon hemlig konst, at så kunna öka fåden och matvarorne, at de kunde förflå åt en så stor folkhop; men då han beskådar landsbygden och följer åkermannen i sina arbeten, finner han at hela deras hemlighet bestod uti at vål och behändigt uptaga åker, at rätt plöja och på rätt tid beså den samma, och at til åker nytja all sin jord. Detta åkerbruks-system tyckes så när som på den sista omständigheten vara det samma, som finnes uti alla våra både äldre och nyare hushålls-böcker och är känt af hvar och en den enfaldigaste *Landtman*; men säger *Philosophen* vidare: „*Ce qui etonnera l' Agriculteur Europeen le plus habile sera d' apprendre, que les Chinois n' ont aucune prairie, ni naturelle, ni artificielle, et qu' ils ne laissent jamais reposer les terres. Les laboureurs Chinois regarderoient une prairie quelconque comme une terre en friche. Ils mettent tout en grain, et par preference les terres, qui, comme ce les que nous sacrifions en prairies, sont plus basses, et par consequent plus fertiles, peuvent etre arrosées. Ils pretendent, qu' un mesure de terre ensémençee en grains rendra autant de paille, pour nourrir les animaux, qu' elle auroit rendu de foin, et que par leur methode on gagne tout le produit en grains pour nourrir des hommes, sauf a partager avec les animaux une petite partie de ce grain*

A 3

(c) *Voyages d' un Philosophe, ou observations sur les moeurs et les arts de peuples de l' Afrique, de l' Asie et de l' Amerique*, a Yverdon 1768 sid. 108, 109.

(d) Se *J. P. Süssmilchs die Göttliche ordnung in die Verenderungen des menschlichen geschlechts* 3. upplag. 2. Tom. F. 214 och 219.

s' il s'en trouve du superflu. Voila leur systame suivi d' un bout de l' empire a l' autre, depuis l' origine de la Monarchie, & confirmé par experience chez la nation du monde la plus intentive a ses interets. „(e)

Men det är ej allenast af Chinesaren, utan ock af förnuftigt hushållande folkslag i Europa, försökt at föda boskapen med såd. På flera ställen i *Tyskland, Spanien, Frankrike* har man funnit sin räkning härvid. I synnerhet är det brukeligt i Städerne. Men hvad skal jag åberopa mig långväga och fremmande exempel, då i sjelfva *Finnland* detta fodrings sätt länge sedan varit vidtagit, i synnerhet i de norra delarna af *Savolax-Tavastehus* och *Biörneborgs* läner. (f) Vi böra således aldraminst mistro möjligheten och nyttan at föda boskapen med spannemål, då en del af våra Landsmän föreläsa oss med sit exempel, och vi af deras erfarenhet kunna lära det bästa sättet at verkställa detta fodringsätt.

§. 4.

De exempel jag anfört torde öfvertyga hvar och en billig Låfare, at det åtminstone i sig sjelft är möjligt at sköta Landbruk utan ångar, men vid närmare efterfinnande, huruvida detta

(e) Se ofvan nämnde *Voyages d'un Philosophe* l. 109. Här af skulle man genast vilja sluta, at antingen måste Chinesarena äga en särdeles frugtbarande jordmon, eller hafva de upräkt något särdeles sätt at göda åkren, eller ock hafva de ingen boskap at underhålla; men alla dessa 3 slutfatser äro falika. Hvad det förste vidkommer, så intyga Resebeskrifningarna, at deras jordmon i gemen ej är bättre än vår. Man finner hos dem som hos oss på somliga ställen god, på andra medelmättig och somligstades en svag och mager jordmon. Den består hos dem som hos oss af lera, mylla och sand. De känna mergelens nytta, betjma sig af saltter, Kalk, aska, här och alla djurs afträden, i synnerhet all spillning efter människor, och när dem tryter gödsel, så förbättra de sin åker med jordblandningar. De hafva en stor myckenhet af hästar, kor, oxar och all annan boskap, och huru skulle de ock annars kunna göda och underhålla sin jord, hvilken allt är åker, och aldrig ligger i träde, utan gödes som våra trädgårdar. Sin boskap föda de, utan ångar med halm, rötter, bönor och all slags spannemål; se allt detta i samma *Voyages d'un Philosophe* sid. 112. Och *du Halde* tom. 2 sid. 76, 77.

(f) Största delen af hemmans brukare i dessa provinser hafva föga några ångar. Hästarna föda de med hackelse och såd, korna få fallan annat än långhalm. Åt fåren gifva de det lilla förråd af hö som de sig förskaffat. Dock finnas några, som både åt kor och hästar gifva något hö, men totaliteten fodrar dock Boskapen endast med sine fvidjors afkastning; sårigheten at affätta sin spanmål har lärt dem et fodringsätt, hvilket om det rätteligen anställes, är ingalunda at förkasta.

skäl vara lämpeligt til Sverige, torde honom förefalla hvarjehanda inkast och motkål, af hvilka jag nu förut vil undanrödja de flästa, för at sedan obehindrad kunna bevifa den sats jag drifver. Man torde i:o säga: *det som passar sig til China och Tysskland kan ej lämpas uppå Sverige och än mindre uppå Finnland.* Hur lång är deras vinter emot vår? vi tryckas af et kallt Climat, hvaråst jorden näppeligen kan truga fram en måttelig skörd til folkets föda: årsväxten skadas hos oss som oftast af frostnätter, af hvilka en enda då kunde rycka födan undan både människor och boskap, hvilka bägge då förestode en digerdöd. Hvad detta skäl vidkommer, så är det i sanning mera med än mot min sats. Jag medger väl, at det som passar sig til et land, dock för Climatets olikhet ej genast kan lämpas på et annat. I England nyttjas hvarken spiäll, sledor eller färhus; (a) men om någon i anledning där af ville förestå, at man äfven i Sverige borde afskaffa dem, så skulle Allmänheten säkert dömma et så fintligt Snille til dårhuset, eller åtminstone anse honom för et lefvande dårhus. Men här är saken helt annan. Här påstås blott at Boskapen skäl födas med fäd; och låt då vara at Chinas och Tyssklands Climater äro olika med Finnlands, där af följer dock icke, at vårt Climat ej kan frambringa fäd. Erfarenheten säger ju, at vår jordmån är åtminstone lika fädgifvande som de födrare orters (b) Dessutan, då det medges, at man kan med fördel föda boskapen med fäd i några få månader, så medger man med det samma möjligheten at föda dem i flera; och at det värkeligen kan ock ske i Finnland hela 7 månader med fördel, det är påtageligt af
Tavast-

(a) Se Herr *PRÆSIDIJS* *Americanska resa* tom. 1. sid. 151 152.

(b) Hr. Profess. *KRAFTMAN* säger i sina föreläsningar sid. 19. *De resande måste intyga, at jordmon i Sverige och Finnland är gemenligen bättre än annorstädes. I Tysskland skola de bästa Hushållare icke gå högre än til 5:te och 8:de kornet, då vi likväl kunna sliga til 20:de och 30:de kornet. Det 10:de, 12:de och 16:de kornet, äro hos oss icke ovanlige. 8:de kornet är dock det allmänaste. Til och med i sjelfva Paldamo, som är norra Polens granne, sås gemenligen ifrån 10:de til 20:de kornet.* Se Herr Candid. *APPELGRENS* nyligen utgifna Disput. *om Hushållningens uphjelpande i Paldamo Soku.* Då därför Herr de *BEAUSOBRE* i sin *introduction Generale a l'ecole de la Politique, des Finances & du Commerce*, trykt 1764, sid. 32, säger at Sveriges jordmon är så ofrugtbar, at vi nödvändigt alltid måste lida brist på fäd, röjer han därutinnan lika så stor kännedom af vårt land, som då han några sidor förut säger, at Sverige ännu följer den gamla stilen,

Tavastlåndningarnes och Savolaxarenes ofvan anförde exempel. Men jag vil medge, at vårt Climat är obändigare än de anförde orters; hvad följer däraf? Jo, at vi böra vara omtänkte på dess förbättrande och mildrande. Men huru skal det kunna ske? därtill är intet bättre råd, än at upodla våra ohyggeliga kärr och moras, onyttiga vretar och ödesmarker, (c) hvilket snart sagt är omöjligt, så länge den fördom ibland oss herrskar, at boskapen nödvändigt skal födas med hó.

Hvarken har Landtmannen *förmåga* eller *vilja* därtill; icke den förra, ty nästan största delen af den kårta tid, som jordens skóte är för honom óppet, nödgas han använda uppå sina ångars skótsel och bårngande: ej eller kan han hafva någon kraftig vilja at utdika dessa mållar, ty större delen af dem utgör hans ång, hvarföre han tycker dem vara nog nyttiga och vål använda, då de gifva honom hó. Håraf hånder, at dessa mållar, medelst den frost som de i sig hysa, och hóst och vår ifrån sig gifva, hånnas uppå den oskyldige Landtmannen, som omöjeligen hinner, om han ock ville, utdika dem, och som för några få hóstrån, dem han ofta måste nödvändigt samla ifrån dessa mållar, mister hela sin årsváxt. Men om han ville áfidosätta all ångskótsel, så skulle han straxt finna at dessa mållar och kärr i sit vatufulla läge, áro honom alldeles onyttige, och han finge därjámte både *tid*, *förmåga* och *vilja* at upodla dem (*Jfr. §. 12.*) Hårigenom skulle då de befarade *frostnätterna* nödvändigt försvinna, ty då man tilstoppar kállan til det onda, försvinna dess verkningar. För ófrigt anser jag det inkast, som göres af frostnätterna, vara nästan lika så olámpeligt som om jag påstode, at ångskótseln i synnerhet därför lej lónat módan, emedan den någon gång kan skadas af ångmasken; eller om någon skulle anse det därför ej vara rádeligt at bygga eller kópa hus och gård, emedan en vådeld inom par timmar kan lägga den i aska, utan påstå at man, för den orsakens skull, borde delogera Eremiterna och bo i bergshålor eller skoger

(c) Se om Climatets förbättring en omständelig och grundelig afhandling af n. v. *Rektor Magn. Profess. och Ridd. GADD. uti hans Systematiska inledning til Svenska lánas skótseln Tom 1, Cap. 1. -- 7.*

skogen. Människlig omtanke har lärt oss flera kraftiga medel at afhålla, mildra och öfvervinna vårt lands arf-fiende *Frosten*; (d) men äro de ej tillräckelige, så kunna frostnätterna ej annorlunda anses, än såsom GUDS hämnade-domar, hvilka så väl kunna träffa ången, som åkren. Huru ofta händer icke, at en regnaktig höbärgnings-tid infaller, hvarigenom Landtmannen förlorar en stor del af sin hö, och den öfriga förskämmes; då han med et sådant foder intet allenast intet har at vänta någon lönande afkastning af sina kreatur, utan ock bör bereda sig at mista dem genom pest, och at själf blifva smittad af deras sjukdomar (se vidare § 12.)

2:o Väntar jag det inkast: *vi köpa mycken spannemål utrikes ifrån, endast til människornas föda, huru skal den då räcka til åt boskapen?* Detta af spannemålsbriften tagna skäl är lika så svagt emot min läts, som det är emot en fri spannemåls utförsel. Jag skal i det efterföljande, §. 12 visa, at vi genom det föreslagne hushålls-systemet skola hafva tillräckelig spannemål at föda oss själfva och vår boskap, och jämväl til äfventyrs at återfå de penningar, som för spannemål hårtills utströmmat ifrån oss til utländningen. Dessutom bör jag anmärcka, at min födslobygd Finland, som egenteligen är föremålet för min undersökning, ej är utländningens Pensionaire och skattdragare, hvad spannemål vidkommer. Tvårtom har Finnska landsbygden et rikt öfverflöd at aflåta til sina städer, hvilka därefter årligen utskeppa et quantum spannemål som bestiger sig öfver 40,000 tunnor. (e)

3:o Torde ock någon invända: *Det är ej möjligt at updika kärr och myror, at förvandla alla ångar til åkrar, m. m.* Detta inkast utmärkar den handfallna driftlöshet, som öfver allt herrskar i vår hushållning. Man tror at allt hvad man ej ides göra, är ogörligt. *Non putant fieri, quidquid facere non possunt; ex infirmitate sua de virtute ferunt*
B
senten-

(d) Se Herr D. HÖGSTRÖMS tal, om orsakerna, hvarföre såden mera skadas af köld på somliga orter i Norrland, än på andra.

(e) I Herr Bergmäst. Bar. HERMELINS tal, för Kongl. Vetensk. Acad. om Näringsarnas förhållande uti Rikets särskilda Landsorter, sid. 9 utlästes detta quantum, i anledning af Tull specialer och Förpassnings dagböcker, til 45,000 tunnor.

sententiam. (f) Om samma tiltagsenhets ande uplifvade oss, som en del utländningar, så skulle dylika klagomål hos oss såsom hos dem, anses för löjliga. Hvarföre kan Chinesaren dana sjelfva hållebergen til åkrar? (g) Har icke man gjordt frugtbärande trågårdar på sjelfva den torra och brännande sanden i den Arabiska öknen? (h) Har icke Holland ifrån et sumpigt träsk höjt sig til en af de största magter i Europa? Och vårt raske folk skal likväl ej tros kunna upodla de fetmylliga och til största delen vålartade mäs-sar, som hos oss finnas? Om någre af dem vore otjänlige til åkrar, så kunde de odlas til betesmark, eller löfskog, eller ock, i brist af allt detta, lämnas til våra efterkommande, som torde ån göra de prågtigaste lust-gårdar, af de mållar, dem vi ej trot vara mödan värddt at upodla.

4:o Kunde man invända: Om det ock vore möjligt, at af ångar och kärr upodla så mycken åker, som kunde gifva tillräckelig föda åt människor och få, så vore dock omöjligt at vid magt hålla en så stor åker, och hvadan skulle tillräckelig gödsel tagas?

Huru det blir möjligt at sköta all den erfoderlige åkern, det kommer jag frambättre at utreda, hvarföre jag ber om låsarens tålmod: men hvad gödseln vidkommer, så svarar jag först, at den nu så mycket mera bör vara tillräckelig för åkren, som at ången mistar sin rättighet därtill. Dessutom bevises i efterföljande 12 §. at boskaps skötseln härigenom nödvändigt ökas, hvaraf följer at gödseln likaledes måste ökas. Erfarenheten säger väl, at boskap, som med spannemål och hackelse underhålles, icke lämnar så mycken gödsel, som den med hö fodrade; (i) men samma erfarenhet säger oss ock, at spillningen efter dessa grutstöpta kreatur är långt fe-tare

(f) SENECA epist 71.

(g) Se DU HALDÉ tom 2 sid. 77.

(h) Se *Voyages de Mr. SHAW dans plusieurs provinces de la Barbarie et du Levant* Tom. II, p. 85.

(i) Detta inhämtar man af Tavast- och Savo-ländningar. Men så lär ock det vara en orsak härtil, at de på intet sätt äro mone om gödseln, åtminstone ei om dess förökande. Deras måsta åkerbruk består i svedjande, därföre betarfa de ock inget gödsel. Deras hästar äro ock sällan inne om vinteren, för deras långväga resor skull, til städerna.

tare och kraftigare, (k) och man vet, at det mera är godheten än myckenheten af gödsel, hvarom en Åkerman bör vara sorgfällig. At gödseln skal vara tillräckelig, är ej at tvifla, om 1:0 i akt tagas at åkren rätteligen *indeles*; den tål vara deld åtminstone i 3 skiften, med hvilkas läende, trådande och gödande ständigt omväxles, ty, et åkerstycke, som t. e. af rågbärande är aldeles utmagradt, kan likväl frambringa det skönaste korn, och när födan för kornet är til ända, så bär det likväl i några år den kåsteligaste häfra., (l) 2:0 Bör den Landman, som har mod nog at vidtaga det föreflagna systemet, vara så mycket sorgfälligare om all slags gödsels *samlande*, och *tilredande* som at Åkerbruket, hvilket härpå stödjer sig, blir hans nästan enda göremål. Den Åkerman, som lärt sig rätta konsten at förskaffa och tilreda sig gödning, vinner mera därmed, än om en Alchemist kunde påfinna kånsten at gödra gull. En rätt Hushållare samlar därför allting som han vet tjäna til et så nyttigt ändamål, såsom t. e. utom all slag spillning efter både människor och boskap, allehanda annat kreaturens afkrap, såsom ben, hår, horn, hofvar, blod; klutar af klåde och ylletyger, sägsån, garfvarebark, aska, kalk, granris, ogräs, kålstybbe, spånor, myrstackar. *Med et ord*: allt det som har sin uprinnelse ifrån jorden, bör med största noggranhet återbåras til henne, konsten och naturen må då hafva ombytt det til hvad skaplyne som hållt. Detta påyrkar jag med så mycket större rätt, som at det är en hufvudsak i det system jag håller på at försvara, och jag desutom kan i all fanning säga, at vi i denna delen äro ganska kallförmiga och håglösa. (m) Genom det

B. 2 påyr-

(k) Herr BÖJE erkänner detta l. c. sid. 182 där han säger: *af all slags gödsel är den bäst och kostbarast, som faller efter foglar och djur som äta säd.*

(l) Se samma bok sid. 210.

(m) *Chinesiska Landtman* har ständigt, då han reser, tvänne åmbare eller Korgar med sig. Så snart hans ök lämnar någon spillning, uptager han den i den ena, och samlar i den andra allt råskoch afkrap han på vägen finner, se *DU HALDE*. Med hvad omsorg *Engelsman* samlar all slags gödsel är at ses i Herr *PRÆSIDIS Americ.* resa på flera ställen. I *Holland* säljes, i synnerhet spillning efter människor, ganska dyrt, se Herr *Lector ROTHOF'S* Hushåls Magasin sid. 334. Hos *Romaren* var detta ämne i sådan aktning, at det ansågs Gudars vård värdigt, hvarföre de ock, ibland sine öfrige Gudar, dyrkade en *STERCUTIUS*, (se *PLINII Hist. Nat. lib. XVII. Cap. 9*) hvilken af *Macrobius* och *Lactantius*, kallas *STERQUILINUS*. Hos oss måste gödning nämnas med *permission*.

påyrkade samlandet skulle, åtminstone i stora byar och städer, ett stort förråd af gödning tilhopa bringas, och låt vara at det ej blefve mycket, så är det dock den kraftigaste af all slags gödning. Om en Landtman förstår at 3:o med *jordblandningar* förbättra sin åker, så behöfver han ock icke mycken gödning. Mergelns nytta är hos oss icke obekant, men ganska litet påfunnit af den lina förträffeliga jordart. (n) Huruledes sand på lera, och lera på sand, bidrager at göra jorden lös, lucker och bördig, har varit fullt allt ifrån COLUMELLÆ tid bekant; och på hvad sätt detta hos oss bäst kan värkställas, låres af den vackra afhandlingen, om *Finniska åkrens hjälp af åkren sjelf*. (o)

5:o Är jag säker at man gör det inkast: *At ehuru man vil medge, at jorden, nyttjad til Naturliga ångar, ger mindre afkastning, än då den användes til åker, så gifva dock Artificiella ångar långt ymnigare och bättre föda åt boskapen, är åkrarne*. Härvid vil jag först anmärka, at intet väsendteligt eller hufvudsakeligt skiljefång är emellan en artificiell ång, och en åker. Bägge skola de likaledes uptagas, gödas, dikas, befås, m. m. Skilnaden är blott, at i artificiella ångar fås ej gerna (p) samma gräs och örtslag som i åkrarna, och at de årligen ej tarfva likadan skötsel. Om jag därför medgäfve, det vara så fördelagtigt at föda boskapen med artificiell ångs afkastning som med åkerns, så vore det ej stridande emot mit påstående, hvilket, i allmänhet at tala är det, at den jord, som Landtmannen nyttjar til sin Ladugårds underhåll, bör vara under bruk och ej ligga i linda, ty annorlunda kunna ej våra vanliga ångar anses. Jag nekar ej, at ju Engelsmän, Fransoser och Holländare genom artificiella ångar, tagit ett stort

(n) Det är ångfligt, at i denna denna delen ännu i sanning kan sägas om Finland det som TACITUS sade om det forna Tyskland: *quis scrutatus est?* man vet dock några ställen äfven här i Finland, där mergel funnits.

(o) Författad af Herr Kykoherden LENCQUIST och införd i *Tidningar utgifne af et SÄLLSKAP* i Åbo för år 1772 N:o 34 och 35. Saken går därpå ut, at man formerar i ladugården en samling af åkerjord i två delar, nämligen lera och sand eller mo, låter boskapen ligga därpå och kör sedan ut lera på sand och sand på lera. Sålunda, i synnerhet om denna jordsamling är utspädd med halm, bössa, granris, m. m. kan man göda en mångfalt större åker, än på det vanliga sättet.

(p) Dock har man exempel därpå at Utländningarna med fördel så råg och korn til artificiella ångar, dem de slå 2 a 3 gång. om året, se § 5.

stort steg til rikedom och vålmåga; (q) men jag vågar dårjåmte påstå, at det för oss år et *möjeligare, genare och större* steg, om vi med åkrens afkastning begynne at föda boskapen. 1:o År det *möjeligare*, ty vår Landtman har någorlunda lårt sig at sköta åker, men at odla och sköta artificiella ångar, år för honom en obegripelighet, til hvilken han föga kan förstås. Af honom bör ej begåras så mycken *Botanik*, at han skal igenkånna alla de gråsslågens frön, som man förefår at cultiveras, ej eller så mycken *Mekanik*, at han skal kunna inråtta dammar och fluffar at vatna sina ångar. m. m. Men ville man fåga, at man först borde låra och upmuntra *Ståndspersonerne* at inråtta artificiella ångar, då deras efterdömme sedan kunde upmuntra Bonden til efterföljd, så vore dock allt detta *segnes Medici och lenta remedia*, som kanske, efter 100 år kunde verka något.

Deslutom år ock det ofvannåmnde steget dårföre för oss möjeligare, emedan vårt Climat mera tyckes gynna åkerbruket ån Ångskötsel. Hos oss infaller ofomoftast regni i hóbårgnings tiden, som gör vår möda med ångskötsel om ej alldeles frugtlös dock föga lönande (*Jfr. början af denne § sid. 9.*) Våra fetmyllige och målsbelupne hårdvallsångar båra ganska litet hó, men til åker vore de så tjånlige, at de i förstone ej en gång behöfde gödas. Mångeståftådes består ock vår ångs jordmon af en styf lera, som ger nog litet hó, men år dåremot ganska sådesmild. Våra kårer båra til måstadelen nog litet hó, men updikade skulle de gifva en ymnig skörd af hafra, blandfåd, bónor, m. m. Hvad i synnerhet den *artificiella* Ångskötsel vidkommer, så gynnas den ej af vårt Climat så mycket som af Utlåndningens, ty gråset har i et blidare Climat långre tid at våxa, ån på våra kårta somrar, hvarföre ock Söderlåndningarne kunna bårga sina artificiella ångar flera gångor om året, men hos oss kunde det ej ske. Det vore ock hos oss både ganska *kinkigt och kostsamt* at inråtta artificiella ångar. Det förra, emedan de örter, som hårtil plåga förefås, näm-

B 3

ligen

q) Se hårom företalet til Tyska Öfverfåttningen af *F. HOMES Treatise of Agriculture*, och *le Bon Fermier* s. 170.

ligen *Luzerne*, *St. Foin* och den *Spanska klöfvern* hafva ej en gång i födra Sverige röjt någon trefnad, utan afstynat och efter kårt tid aldeles utdödt (r) och i Finland hafva de näppeligen velat anorstådes fort än uti trågårds fångar. Hvad åter inländska gräs och öter vidträffar, så är änn ej genom inhemsk erfarenhet utrönt, hvilka som bäst tjäna til artificiella ångar; at nu förtiga fvarigheten för en Landtman at känna och samla deras frön. At artificiella ångar måste blifva ganska kostsamma och fordra ófvermåttan mycken gödning, ser man af den beskrifning som en berömd Auctor (s) ger uppåjderas uptagande och underhållande, af hvilken jag fluter at det måste fordras et *Herculis* arbete och et *Augia* stall, at inrätta och vidmagt hålla en artificiell ång.

2:o Kan man lätteligen begripa, at det är *genare* at endast sköta åker, och med dess afkastning föda boskapen, än at tillika sköta både åker och ång. Våra somrar äro karta: arbets tiden är därför hos oss ganska kårt och den arbetande folkhoppen äfven ganska liten; vi böra därför söka *Oeconomiska compensa* och genstigar, hvilka för et mera folkrikt land kunde vara mindre nyttiga. England hyser, innom en mindre area än Finland, en 8. gångor större folkmängd än den Finnska. En sådan folkhop kan hinna med artificiella ångar, och at i et så folkrikt land vela förkarta arbets methoden, vore snart sagt at taga nåring och arbete ifrån en del af dess invånare. I et sådant land kunde det systemet som jag försvarar, blifva utdömt af samma skäl, som den snillrike och välbelönte Uppfinnarens spinnräck, på hvilken en person kunde på en dag spinna så mycket garn som 50 med de vanlige. 3:o anser jag det ock i sig sjelft vara af oss et större steg til rikedom och vålmåga, at i et för allt vinläggas sig om

(r) Se Herr Banco-Commisarien BERGII allmänt berömda Tal: om *Svenska ångskötsel* sid. 28.

(s) Lagman KÖNIG i sin Lärdoms öfning 4 tom. I afdeln. Cap. 4 § 4 säger: Den mark, som man til ång tjänligast finner, måste i 15 a 16 månaders tid så ofta plöjas, at den blifver aldeles ren, sedan gödas, gödseln straxt nedköras -- sedan ja med något godt höfrö som nedhafsves; det första året bör den ej af boskap betas ej eller slås, hvart fjerde eller femte år bör brunnen gödsel utföras i November månad. m. m. Hvad an skal en Landtman få tid til et så vidlyftigt arbete, och råd til så mycken gödsel?

om åker, än at börja med artificiella ångar. I följande 5. §. bevises med giltige skäl, at boskapen, med spannemål och hackelse underhållen, trivves bättre och räntar mera, och i 12. §. skal ådagaläggas, at genom den föreflagne Hushållningen vår lilla folkhop bäst blefve använd, och vår Folkbrist afhulpen, at landets inbyggare kunde hinna med landets upodling, at jorden härigenom skulle bringas til större afkastning, at allmän och enskildt vålmåga följakteligen skulle ökas, at Climaten blefve förbättradt, och at vårt Hushålls-system blefve satt på en redigare fot, m. m.

Men ehuru jag således tror mig kunna bevisa ångkötselns umbårlighet i vår hushållning, så hvarken kan eller bör jag dock gå in i den ytterlighet, at utdömma allt hvad ång heter; tvårtom ansåge jag det vara ganska nyttigt, at på de ställen, där hö bättre växer än spannemål, om annars sådane finnas, för boskapens råkning inrätta en liten *Kryddgård*, i hvilken man cultiverade sådane gräs, örter och rotfrugter, som tjäna boskapen ej allenast til krydder uppå deras föda, utan ock til preservatif och läkedom för och i sjukdomar, samt i fynnerhet sådane, som äro kände för at öka mjölken hos kor, och göra den smakelig, samt mera smör- och ost-gifvande.

Sluteligen bör jag 6:o uptaga et betydande inkast, som jag föreställer mig göres emot det i fråga varande systemet. Man lärer säga: *Våra hemmansbrukare innehafva nåppeligen så mycket folk, som kan hinna skörda den såd, som til deras föda och utlagor åtgår: Om då ångarne blefve förvandlade til åker, så skulle säkert axen til en del afbrytas och såden rinna, innan man kunde hinna skära en så stor åker.* Här möter oss nu det största och värsta hindret i all vår Oeconomie: *Folkbristen.* I denna omständighet tror jag den likväl ej sätter något oöfverstigeligt hinder i vägen. Utiföljande 11 §. uträknas, at et helt mantals hemman, som med spannemål ville underhålla en ladugård af 80 kreatur, ej komme att öka sin åker mera än med 10 tunnelands årligt utfäde, och en ringa tilökning bör han väl hinna med at skörda, då en Skånsk bonde

bonde, som ofta åger 100, ja 120 tunnelands utfåde, hinner bärja en så stor åker. Jag måste dock medge, at skördetiden hos oss blefve nog knappt om tid; men så bör ock märkas, at höst- och vår-fåde ej mognar lika tidigt, och således ej eller på en gång, behöfver skördas. Man kunde desutom börja skörden något tidigare än vanligen sker, ty erfarna hushållare intyga, at axen mata sig nästan bättre uti sina skylar än på åkern i sin växt; hvarföre de ock uppskjuta med tröskningen intil det senaste, ja mången i Savolax och Tavastland låter fåden stå hela året otröskad. Genom det föreslagne tidigare skårandet blefve ock halmen multigare och kraftigare. Desutom hafva vi ock ända til sena hösten ljusa och ljuflika nätter, af hvilka största delen kunde användas til skårande, så mycket mera som at fåden, om den ock vore så långt kommen, at den om dagen rinner, likväl om natten hänger fast vid axen. *Necessitas ferriis caret*; och hvilken Landtman kunde kalla det odrågeligt, at vid et så angenämt arbete, som det är, at af jordens sköte emottaga den välsignelse, hvarmed hon kröner sina dyrkare, tilbringa til och med sjelfva natten. En penningeman skulle förmodeligen ej ledsna vid at tilbringa hela nätterna at inräkna pengar til sin bank; skulle då en åkerman kunna ledsna vid det sista af sina göromål, som så rikeligen lönar alla de förra. Om allt detta ej vore tilräckeligt, så borde *præmier* utfattas för dem, som kunde uptäcka de behändigaste handgrepp och verktyg, at skyndsamt och väl bärja fåden.

Flera inkast af något värde kan jag ej nu föreställa mig; har ock ej hvarken hog, tid eller rum at vidare uptaga några.

§. 5.

Sedan då inkasten blifvit undanröddjade, får jag nu obehindrad ådagalägga både *möjligheten*, *sättet* och *nyttan* at utan ån gar sköta Landtbruket. Detta kan bäst ske med det jag utredde 6 frågor, hvilka jag i §. 2. utstakat mig til besvarande. 1:sta frågan är, *om icke Boskapen så väl skulle trifvas af Spannemål, som af hö?* Både *sakens natur* och all *erfarenhet* tyckas gifva hårti

lit samtycke. Det fordras ej stor insigt i Botaniken, för att finna, att hö icke kan vara ett så kraftigt foder, som spannemål. Höet utgörs af gräsens stjelkar, hvilka af Skaparen äro ämnade, såsom till canaler, genom hvilka all den must och saft som roten sugat utur jorden, rinner till fröet, som således är ett sammandrag och en quintessence af alla de väsendteligaste och kraftigaste delarna i hela plantan. Spannemål är ej annat än de grässlagens frön, hvilka kallas *Cercalia*, och måste således vara kraftigare än blotta stjelkarna af de gräs, som utgöra våra höslag, ur hvilka musten antingen redan upstigit till deras frön som affallit, eller ock har den efter afhuggningen förtorkat. Men ville man kalla detta blott ett skäl *a priori*, så låt oss rådfråga *erfarenheten*, hvars vitnesbörd i hushålls-vetenskapen är ojäfvigt och bör utgöra domskålet i alla desfalls mål. Han säger oss då, att boskapen i China, Tyskland o. f. st. lefver och trives ganska väl af spannemål och halm, och visar för våra ögon, huru Tavastens, Carelarens och Savolaxarens med säd och hackelse fodrade *Hästar* äro feta, hårdiga, lätta, muntra och glimmande. *Parade-hästarna* äro de enda som likna dem, emedan de likaledes till måsta delen underhållas med säd. De äro fria för qvarka och dylika sjukdomar, hvilka de hästar, som ständigt med hö underhållas, föllan undgå, enligt alla Hästkännares enhålliga vitnesbörd. Hvad *Kor* angår, så veta alla som hafva ladugård, att då de gifva dem aldrig så litet spannemål, så få de det mångdubbelt ersatt i en ymnigare, vålsmakligare och kraftigare mjölk. Det är bekant att man i Städerna är ganska mon om att få köpa mjölk hos *Bagare* och *Bryggare*; orsaken är, att den förre gifver sina kor kli, och den senare måsk och drank. Hvad kan ock vara naturligare, än att de kor, som födas med säd, skola gifva en god och ymnig mjölk, ty säger en berömd Författare som egentligen skrifvit om dessa kreatur: (a) *en mjölkeko är såsom en distilerpanna; hvad slag jag lägger i pannan och distilerar, så får jag mer eller mindre, bättre eller sämre igen, såsom dess godhet var som inlades: af strid säd blir mycket och godt bränvin, ju stridar ju mer och bättre; af slö säd litet och svagt, och ju mindre och svag*

C

gar

(a) Herr S. LAGERLÖF i sin tractat om mjölkekor.

gaer, ju flöare såden var: ju skönare och bättre roser inläggas, ju kåstbarare vaten distileras; äfvenså ju bättre och kraftigare foder kon får, ju mer och mustigare mjölk gifver hon.

Hvad får vidkommer, så kan jag väl ej anföra Tavastens eller Savolaxarens exempel, at bestyrka, det äfven de trifvas ganska väl af såd, ty både den förre och den senare föder dem merändels med hö; Men så har jag dock andras erfarenhet at åberopa mig, til bevis at fårafveln drifves til sin möjligaste höjd, når de födås med såd. (b) At halm tjänar til et godt foder för all slags boskap, visar en dagelig erfarenhet: bevis därpå är ock det, at man utomlands finner sin räkning vid at så råg endast til foder åt hästar och fåboskap, och då afflar man honom innan han hinner skjuta i ax, och sedan å nyo, så fort han någorlunda hunnit växa til, hvarigenom man kunnat efter et utfåde få 5 slottter, nämligen 3:ne på det första året, och 2:ne på det andra. (c) Jag medger, at en så tidigt skördad halm är mustigare än den som burit såd: men all den kraft och must, som ifrån halmen upstigit til sjelfva såden, återställes ju henne, då såd strös uppå hackelsen, såsom i det följande låres. Våre störste Oeconomer, ehuru de alla åro ifrige Gynnare af Ångskötselns, vitna dock, at så väl såden som hackelsen åro en ganska tjänlig och kraftig föda för boskapen. Jag nämner Herrar BOJE (d) BRAUNER (e) GADD

(b) Med hvad synnerlig fördel Herr BOJE låtit gifva spannemål åt fåren, omtalar han på flera ställen, i synnerhet sid. 72, 318 och 319. Jag har ock en pålitelig underrättelse af Herr Comminist. Mag. FORSINIUS i Kauvatta, huruledes han, endast i några veckor låt föda en gumle med hafra och rosvor, och fick vid dess slagande et det smakligaste och fetaste kött, jämte sexton marker talg. Måne det icke lönte sig? och kan man icke äfven häraf fluta til nyttan af at föda boskapen med spannemål?

(c) DUHAMEL *elemeus d' Agriculture* tom. 11 sid. 153 och Herr BERGII tal, om Ångskötseln sid. 25.

(d) L. c. sid. 163, 164 berättar denne store Oeconom, huruledes han blott med halm i en tid födt årligen 100 klafbundna nöt, förutan hästar och får, med största förmon, och lägger til: jag törs ej tilkänna gifva allt det gagn och nytta, som den omtalte skötseln tillskyndade mig, af fruktan at blifva ansedd för storskrutare. sid. 317 beskriver han åter huru bästa luttet at göda oxar och kor, är med hackelse, bönärt- och hafre-mjöl och säger sid. 318. Kunde jag vått tilkänna gifva frugten af denna förplågning, så skulle du förundra dig, min läsare; ty på 2 månader kan man göva en oxe så fet, at han knapt kan åtas för fetma, och har jag haft den oxe, som jag sått 5 Lispund talg utur. Kor kunna äfven väl fetas på samma sätt.

(e) I sine tankar vid skötseln och nyttan af Boskap och fjäderfå sid. 25 säger denne likaledes store